
Зоран Трипковић

РАЗВОЈ СТРЕЉАШТВА У ВАЉЕВСКОМ КРАЈУ (1880–1914)

Српски народ је од давнина упражњавао гађање луком и стрелом, потом пушком у нишан. Добри стрелци били су изузетно поштовани, јер је ова вештина необично цењена. У народним песмама опевано је народно предање о прастарим стрељачким такмичењима и „гађању у нишан”. Разна гађања у одређени предмет била су саставни део народних свечаности, славља, свадби.

Организовано бављење стрељаштвом у спортском смислу почело је у Србији, пре свега у Београду, средином прошлог века, када је утицај цивилизоване Европе нагло продирао у наше крајеве. Међутим у старту је попримило национално обележје, пре свега као покрет кроз који се на „младеж” могао вршити јак патриотски утицај.

Прво такмичење – наградно гађање, према писању „Српских новина”, одржано је 10. јуна 1851. на новоотвореном стрелишту на Топчидеру у Београду, што се сматра почетком развоја стрељачког спорта у Србији. После дугогодишњих гађања на овом стрелишту и околним местима код Београда, тек 1865. основана је Београдска стрељачка дружина, прва у Србији, чија је Устројства (правила) 15. јула 1866. одобрила Управа вароши Београд.

Због политичких прилика у земљи, партијских борби, српско-турских ратова 1876. и 1878, дошло је до стагнације развоја стрељаштва. То је утицало да протекне петнаест година, па да од 1880. овај спорт крене у поход по Србији, када се формирају стрељачке подружине Београдске стрељачке дружине у Ваљеву и Алексинцу, следеће 1881. и Крагујевцу и Нишу...¹ Затим се опет стало, да би после Српско-бугарског рата, од 1886. настављен започети покрет ширења стрељачког спорта у младој држави. Прекретница је настала 1887, када је у Крагујевцу основан Савез стрељачких дружина Краљевине Србије, па су све до тада

1 Миодраг Манојловић, Развој стрељаштва у Београду и Србији до 1914. године, Зборник за историју физичке културе Србије, Београд, 8, 1972.

формиране подружине, и Београдска дружина, постале савезне стрељачке дружине. Све оне налазиле су се под патронатом војске и државе, које заједнички брину о њима. То је и нормативно регулисано 31. марта 1892. доношењем Закона о потпомагању стрељачких и гимнастичких дружина и пет кола јахача, па је и на тај начин показан интерес за развој свих ових спортских организација.

Ако се има у виду и заинтересованост војске за развој стрељаштва, онда није никакво изненађење што је Ваљево међу првим местима у унутрашњости кренуло у овом спорту. Наиме, овде је увек био јак војни центар. У њему је као окружном месту, од 1861. стационаран пешадијски пук Народне војске, а од 1864. Ваљево је седиште једног од шест новоформираних војних и политичких округа у Србији. Уочи рата са Турцима 1876. у саставу Народне војске створено је шест дивизија од којих је штаб Дринске дивизије у Ваљеву. Почетком 1883. престаје да постоји Народна војска, па је сада Војска Србије организована у пет дивизијских области. У Ваљеву је штаб Дринске области, која обухвата територију Ваљевског, Шабачког и Ужичког округа. Штаб Дринске дивизије и велики војни гарнизон у Ваљеву ће бити све до априла 1941.

Прве податке о томе какви су стрелци били војници ваљевског краја, налазимо у листу „Ратник” у чланку Преглед извешћа бригадних команди о јесењем гађању у нишан 1873. године: „III Бригада Ваљевска. Врло добрих стрелаца било је у батаљону Посавском (60), Тамнавском (165), Колубарском (105), Подгорском (65), Ваљевском (15) – укупно 410. Нађено и испуцано 205,5 ока олова и 4,5 ока чаура, а испуцано чаурица 18 155. Нису пуцали ескадрони ваљевски и тамнавски, као и I и II батерија ваљевска..”²

Иако је Ваљевска стрељачка подружина основана 1880, нема никаквих трагова о њеном раду све до 1885, када је почео излазити први лист у Ваљеву – „Гласоноша”. У броју 13. овог листа од 5. априла 1885. је објављено: „Чланови стрељачке дружине изволеће 7. априла тек. године доћи на главни годишњи скуп, који ће се у згради оvd. гимназије пре подне у 10 часова одржати. Решење овог другог скупа по чл. 30 друж. правила пуноважна су ма колико број чланова тад био, пошто првог скупа довољно их не беше. Новац за редовни улог положити треба друштвеном благајнику г. Милоју Тадићу, оvd. трговцу. Одбор.”

Организоване су и забаве и такмичења: „Ваљевска стрељачка дружина приређује у суботу, на Петров дан, забаву у корист свог фонда. Место за забаву одређено је у оvd. пивари. Прилози су добровољни (28. јун 1885).” Из „Гласоноше” (12. јул 1885). сазнајемо где се налази и прво стрелиште у Ваљеву: „... како стрељачка дружина има сада своја упражњења у пивари, то се умољава свако, да за време пуцања, које се означава подигнутим црвеним барјачићем, не иду око ових места.”³ То

2 Ратник, Београд, Лист за војне науке, новости и књижевност, св. 3, 4, 1879.

3 Прво стрелиште се налазило на имању Пиваре, у садашњој Улици мајора Илића број 24, пре уласка у парк Пећина.

су три кратке вести, обавештења из „Гласоноше”, које нам указују на активности стрелаца. Сем имена друштвеног благајника из подружине нико други се не помиње.

Две године касније почеле су 1887. излазити у нашем граду „Ваљевске новине” које, такође, нису много писале о овој делатности. То се догодило само два пута. Прво је било кратко обавештење ОДБОРА „ВАЉЕВСКЕ СТРЕЉАЧКЕ ДРУЖИНЕ” (објављено у петом броју од 10. септембра 1887): „У седници својој од 9. септембра решио је према правилима својим да одржи СВЕЧАНО ГАЂАЊЕ (по данашњој терминологији годишње првенство – примедба З.Т.) 20. о. м. на своме стрелишту у оvd. пивари, са наградама. С тога одбор позива све своје чланове да тога дана дођу на стрелиште у 2. часа по подне. У исто време умољавају се г.г. чланови, да до тога дана положи уплате месечне до сада не уплаћене благајнику друштвеном г. Јанку Бабићу – Шапчанину, трговцу оvd. ОДБОР.”

На првој страни „Ваљевских новина” (7. октобар 1887) у осврту о раду четири постојећа удружења у Ваљеву („Слога ваљевских раденика”, „Трговачка омладина”, „Стрељачка дружина” и Певачко друштво „Венац”) за Стрељачку дружину пише: „... има за циљ да се људи науче руковати оружјем, како би се успешно могли борити против непријатеља, бранећи од њега тековине своје и својих предака...” У овом тексту даље сазнајемо ко су све чланови дружине и како се они односе према обавезама: „У овдашњој Стрељачкој дружини већином су официри, па и од њих видимо тек неке и неке само када је свечано гађање. Њиховом иницијативом дружина је постала, они су ставили своје услуге на расположење сваком члану њеном, а грађани? – Они су записали своја имена у дружинске спискове, а други обавеза немају.”

Као што се види, официри су били иницијатори и носиоци развоја и обуке у стрељаштву. Јавни збор чланова, који су сем официра, чинили угледни грађани тадашњег Ваљева, држао се у гостионици „Касина” (на месту где је сада Градска библиотека), где су читана Правила Савеза стрељачких дружина Краљевине Србије, полагани рачуни за протеклу годину, бирана нова управа. Међутим ни са страница „Ваљевских новина”, сем друштвеног благајника нема ниједног другог имена од чланова Управе ни активних стрелаца и њихових резултата.⁴ Од 1887. на снази је и ново име – Ваљевска савезна стрељачка дружина.

Од 1. јануара 1889, када је у Београду почео излазити „Стрељачки гласник”, службени орган Савеза стрељачких дружина Краљевине Србије, дознали смо низ драгоцених података о развоју стрељаштва у ваљевском крају, нарочито до Првог светског рата.⁵ У извештају о раду

4 Зоран Трипковић, Стрељаштво Ваљева крајем прошлог века, Напред, Ваљево, 27. априла 1984.

5 За овај рад највише су коришћена годишта „Стрељачког гласника” органа Савеза стрељачких дружина Краљевине Србије, сачувана у фондовима Народне библиотеке Србије у Београду 1889. до 1904. и 1909. до 1912. Недостајала су годишта из 1903. и од 1905. до 1908. Треба рећи да је за време Првог светског рата нестала сва архива Савезне стрељачке дружине „Илија Бирчанин” (Ваљево).

Стрељачке дружине у Ваљеу за 1889, који је послао „Стрељачком гласнику” артиљеријски мајор Коста Пантић, председник Дружине, пише: „Гађање је почело 23. априла, а завршено 29. октобра 1889. Гађања је било девет од којих једно Свечано Наградно, а на њима је утрошено 1570 метака. Чланова је било с почетка године 55, од којих је иступило (због премештаја и иначе у току године 11, па је на концу године остало 44 члана. Дружина је набавила четири стрељачке пушке у овој години.”

У 1889. у Србији је било регистровано 26 стрељачких дружина, настало је „златно доба” развоја овога спорта у земљи. Приређивана су редовна, свечана, пољска гађања... На такмичењу у Шапцу тог лета Љуб. Вилотијевић, члан дружине из Ваљева, освојио је пето место. На четвртом Земаљском свечаном гађању, по данашњој терминологији – првенству државе, 10. септембра 1889. у Пироту, Алекса Ненадовић из Ваљева освојио је 28. награду за највећи број „убијених” петица.

Низ активности било је током 1891, када су Управу дружине чинили: Јоса Јаковљевић, пуковник – председник, Стеван М. Стевановић, потпуковник – потпредседник, Милан Мандукић, поручник – деловођа, Стеван Миловановић, чиновник – благајник, док су одборници били Алекса Ненадовић, чиновник, Радомир Мрконић, капетан, Љуб. Вилотијевић, трговац, Војислав Андрић, благајник Задруге и Светозар Анђелковић, млинар. Био је то први састав управе за који се сазнало после оснивања дружине од 1880. У мају 1891. „Ваљевско удружење за индустријска предузећа” решило је да на свом имању на Пећини, где се налазила Пивара, направи ново стрелиште за дружину и све остало што је нужно за уредно – удесно гађање. „Ово је врло zgodна прилика да се поради на томе да овогодишње свечано савезно гађање дружина буде у Ваљеу.”⁶ То је била само жеља. Шесто земаљско свечано гађање одржано је у Врању 1. септембра 1891. на коме је Милан Мандукић из Ваљева освојио 17. награду на редовној мети а одлично, треће, на ванредној.

У Ваљеу је 6. октобра 1891. у новоподигнутом и свечано украшеном павиљону од осам одељења на стрелишту војног вежбалишта на Крушицима, како су тада звали садашње насеље Крушик, одржано свечано годишње гађање Ваљевске савезне стрељачке дружине. После отварања, уз учешће војне музике и поздравне речи председника дружине потпуковника Стевана Ђ. Луковића, команданта Дринске обласне дивизије, програм гађања на редовној мети (само за чланове) и ванредној (за чланове и госте) трајао је од 9 до 12 и од 2 до 5 сати по подне. Прве награде у обе дисциплине освојио је Милан О. Петровић из Београда, а преосталих 13 вредних награда припало је стрелцима из Ваљева. Петровић је добио фино урађену стрељачку пушку и цепни никловани сат. Увече је у Бајића кафани одржана забава са богатом лутријом и игранком. Од новембра те године и током целе зиме стрелци су у Бајића кафани вежбали гађање из салонске пушке –

6 Ново стрелиште, Ваљевске новине, Ваљево, 28, 12. мај 1891.

глуваре и пиштоља, а све уз забаву, војну музику и без повишења улога.⁷ У 1891. Ваљевска дружина је имала 17 редовних гађања уз учешће 346 стрелаца и три ванредно свечаних са 236 учесника. Утрошено је 6240 бојних метака. Собних гађања било је шест са 115 стрелаца, који су утрошили 1276 метака. Дружина има једног почасног и 70 редовних чланова, од којих је улог платило само 39.

За пролеће 1892. најављено је образовање четири сеоске дружине и то у Петници, Јовањи, Лукавцу и Боговађи, а уколико прилике дозволе, и у Убу. Није познато да ли су дружине у овим местима основане. У циљу популарисања стрељаштва, Ваљевци су организовали излет до Уба 29. и 30. августа 1892. Превоз је о свом трошку сносила Ваљевска дружина, а ишла је и војна музика која је тамо свирала док се такмичило. Завршено је ново стрелиште у кругу Пиваре на Пећини. На њему се већ пуцало. Нови председник Дружине је Василије Ј. Мостић, пуковник, командант Дринске дивизије, а потпредседник Лука Вукомановић, судија.

На седници Представничког дома Савеза стрељачких дружина Краљевине Србије у Београду, 13. септембра 1893, Ваљево је поднело кандидатуру да оно буде домаћин VII земаљског свечаног гађања Спремност Ваљеваца да се прихвате организације овог такмичења свесрдно су образложили и борили се свим срцем Алекса Ненадовић и Василије Мостић. Тврдили су да је половина збора са последњег свечаног гађања у Врању била за Ваљево а Ваљевци су летос, приликом доласка краља Александра Обреновића у њихову варош, доказали да су кадри и вољни да се приме приређивања витешких свечаности. Мисле да је доста свечаности у Крагујевцу, Нишу, Београду и да је сасвим праведно, да се једном погледа и на Ваљево.

Збор се ипак определио за Ниш, а Ваљево није прошло „због неподесног пута, нарочито од Обреновца, одакле се треба возити читав дан колима, што је стрелцима тешко доћи до Ваљева”.⁸ Из ове године пажњу привлачи вест „Родољубив дар” („Стрељачки гласник”, 16, 31. октобар 1893) у којој се апелује на све окружне скупштине власти у Србији да помогну стрелцима, као што је

Алекса Ненадовић

7 Свечано гађање у Ваљеву, Стрељачки гласник, Београд, 19 – 20, децембра 1891.

8 Рад свечане седнице, Стрељачки гласник, Београд, 15, 30. септембар 1893.

то учинила Окружна скупштина у Ваљеву. Она је „... заузимањем нашег пријатеља и вредног стрелца, г. Алексе С. Ненадовића, решила да ове године изда Ваљевској савез. стрељачкој дружини, с обзиром на многе друге издатке, сто динара, с обећањем да ће до године гледати да ту помоћ увећа, а и да своју помоћ одреди и Савезу и „Стрељачком гласнику“. Родољубивим и свесним члановима ваљевске Окружне скупштине нека је срдечно хвала...”⁹ У Ваљеву је 1893. организовано 16 редовних и два свечана гађања на којима је у просеку учествовало 18 стрелаца. Утрошено је 4700 метака.

Колубарска савезна стрељачка дружина у Мионици основана је 1895, а Свечано почетно гађање одржано је 15. августа, уз учешће 80 стрелаца, на провизорном стрелишту „на имању честитог грађанина, чича Павла Ђосића“. Прву награду – гвоздени плуг освојио је Чедомир Владисављевић из Мионице са 23 постигнута круга, испред Милована Ђорђевића из Мионице који је имао 21 круг и добио круњач. Трећепласирани Радомир Марић, такође из Мионице, са 20 кругова награђен је кантаром. Првом такмичењу стрелаца Колубарске дружине присуствовао је велики број угледних гостију из Ваљева и Београда. Све време гађања је свирала музика Дринске дивизије из Ваљева.¹⁰

Одбијање Савеза у Београду да Ваљево 1894. буде домаћин Земаљског такмичења свима је тешко пало, али се није посустајало у редовним активностима. Председник дружине је поново Коста Пантић, сада потпуковник, у 1895. је Милан Андрејевић, потпуковник, а 1896. мајор Ђура Станић. Као што се види, на челу су увек били официри. Стално се кубурило са новцем, никада га није било довољно. Приход се убирао и са дружинских забава, али се догађало, као 25. марта 1896, да од грађана нико не дође. У заказано време, 8 и по сахата, забаву је посетило само двадесетак официра. Стрељачка дружина се 1896. обраћа Министру народне привреде и моли да јој се дозволи организовање лутрије, без плаћања таксе, од чијег новца би се вратио велики дуг од 991,80 динара за узету муницију. Одобрење је стигло, али се не зна како је ова финансијска криза преброђена. И поред тога, од 25. марта до 26. маја те године Ваљевци су организовали на свом стрелишту 14 гађања, са даљине од 200 метара, на којима је учествовало од 50 до 13 стрелаца, или у просеку 27.¹¹ Председник Ваљевске савезне стрељачке дружине од 28. априла је мајор Евгеније Јуришић, а потпредседник Таса Кузмановић, судија првостепеног суда.

У селу Комирићу, Срез рађевски, тада Округ подрињски, формирана је 1898. у нашем крају прва ђачка стрељачка дружина. Председник је

9 Алекса С. Ненадовић, порезник, од оца Светозара, сина Проте Матеје Ненадовића, имао је деветоро деце, пет синова и четири кћери. Алекса је, сем у Стрељачкој дружини, био веома активан члан Ваљевског кола јахача „Кнез Михаило“.

10 Зоран Трипковић, Колубарска савезна стрељачка дружина, Зборник Мионица и Мионичани, стр. 103 – 106, Ваљево 1995.

11 Изводи гађања за 1896. годину, Стрељачки гласник, Београд, 5-6, 1. мај 1897.

био Милан М. Дачић, учитељ. Касније је у Србији било много ђачких дружина: 1911. има их 255, али нема података колико их је формирано на подручју ваљевског краја.

По оснивању Колубарске савезне стрељачке дружине у Мионици 1895 дошло је до застоја у активностима, па је рад обновљен на збору од 19. априла 1898. Изабрана је нова дружинска управа у којој је председник Ђорђе Петровић, резервни поручник из Тодориног Дола, потпредседник Павле И. Божић, резервни наредник, каведија из Мионице, благајник Јаков Марковић из Маљевића, резервни поднаредник Краљеве гарде, пословођа Радован Р. Дрпић, полицијски званичник, а за чланове одбора узето је десетак виђенијих и уважених грађана.¹²

Уредбом Савеза стрељачких дружина, која је ступила на снагу од 1900, у Краљевини Србији се формирају окружни одбори савеза стрељачких дружина. Новом организацијом је предвиђено одржавање следећих врста гађања: редовна (свака дружина једном недељно), свечана – једно до два годишње, ванредно, среско, окружно и земаљско (сваке треће године у Београду). Нема података о раду Окружног стрељачког одбора у Ваљеву, сем да је једно време (1906-1907) секретар одбора био поручник Светомир Ђурић, касније оснивач и председник Српског олимпијског клуба у Београду, који је био иницијатор формирања нових стрељачких дружина у Ваљевском округу. У 1904. у нашем крају биле су активне четири грађанске дружине (Ваљево Мионица, Уб,...) и ниједна ђачка дружина.

Мада је било покушаја 1891. и 1892. Тамнавска савезна стрељачка дружина основана је тек 19. марта 1904. на иницијативу грађана Уба и околних села. Окупила је око 60 чланова, који су на првом збору изабрали следећу управу: председник – Алекса Миловановић, кафеција, потпредседник – Јеремија Јовановић, трговац, благајник – Тодор Цикуша, трговац, пословођа – Божидар Хр. Алексић, трговац, а за чланове Управног одбора – Михаило Ђорђевић, сарач, Сергије Стојановић и Богољуб Јеремић, трговци. У надзорном одбору су били Радисав Лукић, Милисав Вукајловић и Милијан Живојиновић, сви трговци. На предлог Управе стрељачког савеза, г. министар војни одобрио је дружини у Убу државну помоћ решењем од 10 маја 1904.¹³ После извесног времена дружина се угасила. Поново је обновљена 1907, посредством среског начелника Милана Тутунџића. У управи су посебно били активни Јеремија Јовановића, Душан Мићић, Мијајло Ђорђевић и други, углавном оснивачи дружине из 1904.

Ваљевска савезна стрељачка дружина од почетка овога века носи име „Бирчанин Илија”. Зидани павиљон – стрелиште, са неколико одељења на „Илици”, налазио се иза војничког парка и касарне 17. пука, идући ка Пећини. Била је добро опремљена пушкама, пиштољима, муницијом и другим потребним реквизитима. Важила је за једну од напреднијих

12 Нове управе, Стрељачки гласник, Београд, 7-8, 1. јун 1898.

13 Нове дружине, Стрељачки гласник, Београд, 5, 1. јун 1904.

СВЕЧАНО ГОДИШЊЕ ГАЂАЊЕ СТРЕЉАЧКИХ ДРУЖИНА

—234—

У првому месецу, 26. сеп. звани је међународна стрелачка своја велика годишња гађања, а у другом још изложбаја, те ћемо га свомимити у ваљеву броју.

ВАЉЕВСКИ САВЕЗНА СТРЕЉАЧКА ДРУЖИНА

ПРИРЕЂУЈЕ НА ДАН 6. ОКТОБРА СВИХ ГОД
СВОЈЕ

СВЕЧАНО ГОДИШЊЕ ГАЂАЊЕ СА НАГРАДАМА
НА СТРЕЛИШТУ НА КРУШИЦАМА
ЗА КОЈЕ Е УТВРЂЕН УЉДЕМ
ПРОГРАМ

ПРЕ ПОДНЕ.

- У 7 и 10 сати излазију мушка и женска стрелачка у гостима од „Вајана“ где ће старати своја дружина.
- У 8 сати мушка стрелачка и стрелачка, уз пратњу војне музике.
- У 8 и 10 сати излазију за ушне стрелачке на места.
- У 9 сати председник дружина отпочиње гађање, а музика свира стрелачки марш.
- У 12 сати вечера на гађању.

ПО ПОДНЕ:

- У 2 сати настаје се гађање и трајаће до 5 сати.
- У 8 сати у вече у гостима од „Вајана“ свечано раздавање награда, а тек доцније вечера на време одмора свечаноме глумије.

ОДРЕБЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ГАЂАЊА И НАГРАДЕ

Гађање је двојно: редовно и ванредно.

а) РЕДОВНО

У свако гађању учествују само чланови стрелачких дружина. Гађање се на два дана, на два места, а у сваком месту по два дана.

Црна пушка свакога члана стрелачка 2 динара за оба места, и трима динара 20 белних метака.

НАГРАДЕ СУ:

1. на првом највиши број кругова	6. на четврти највиши број кругова.
2. на другом " " " "	7. на други највиши број провајаја.
3. на трећем " " " "	8. на трећи највиши број кругова.
4. на четврти највиши број провајаја,	9. на највиши број метака.
5. на петом динара.	10. на " " " "

б) ВАНРЕДНО

У овом гађању могу учествовати сваки чланови стрелачких дружина и гости. Сваког дана се свима пукају по два места, а тако и нарочито послије стрелачка. Сваки стрелач може пуцати само једном, осим највише једног, који може пуцати по два места, а тако и нарочито послије стрелачка. Сваког дана се свима пукају по два места, а тако и нарочито послије стрелачка.

НАГРАДЕ СУ:

- 1. на првом највиши број кругова.
- 4. на трећем највиши број кругова.

Најава свечаног годишњег гађања у Ваљеву, 6. октобра 1891.

дружина у Србији. „Бројала је 300-400 чланова, већином грађана овдашњих, који су се сваког празника вежбали у гађању пушком. То није био спорт беспослених људи, но школа, која је дала масу одличних стрелаца Дринској дивизији кроз пети и седамнаести пук.”¹⁴

После анексије Босне и Херцеговине 1908. од стране Аусроугарске у Србији се форсира стварање нових дружина, нарочито у селима и школама. Од 220 активних дружина у 1908, тај број се крајем 1911. попео на 1470. Највише их је формирано 1909, чак 623, а 1910. нешто мање 501. Пре Првог светског рата Србија је по броју дружина била четврта у Европи.

Из „Стрељачког гласника” сазнајемо да је и у ваљевском крају од 1908, па до почетка 1912, формирано 48 нових стрељачких дружина, мада је тај број можда био и већи. Осниване су, углавном, у селима. Свака је имала своју управу, велики број чланова – већином војних резервиста, који су на импровизованим или изграђеним стрелиштима редовно вежбали војничком пушком.¹⁵ Најуспешнији сеоски стрелци одлазили су на разна такмичења и борили се за пласман на новоуведеној „земљорадничкој мети”. Нове дружине, као и раније формиране, добијале су материјалну помоћ, снабдеване оружјем и муницијом директно од Министарства војске, које је бринуло о њиховим активностима. Места где су основане дружине:

Каменица, Белановица, Ивановци, Доња Топлица, Придворица, Лопатањ, Тулари, Драгољ, Цветановци, Борак, Врело, Ставе, Живковци, Брајковац, Славковица, Комирић, Осладић, Кадина Лука, Суводањ, Бранковина, Совљак, Моравци, Пецка, Миросаљци, Рајковић, Крчмар, Скобаљ, Ба, Радљево, Остружањ, Лајковац, Попучке, Шарбане, Брежђе, Чибутковица, Слатина, Дрен, Забрдица, Дудовица, Угриновци, Мали Црљени, Коњуша, Белотић, Бањани, Крушевица, Поћута, Планиница и Буковац. Зависно од краја где су се налазиле, обично је уз име села још стајало подгорска, маљенска, суворборска, рајачка...

Веома је било распрострањено правило – обавеза да се чланови претплаћују на „Стрељачки гласник” тако да је у готово сваку дружину стизао одређени број примерака листа. Он је био велики пропагатор развоја стрељаштва у Србији, а посебно информатор о свему ономе што се збивало у овом спорту од најмањег села до варошица и великих градова тога времена.

Шта се све желело у форсирању стрељаштва у Србији, сем физичког развоја народа, учвршћења духа витештва, војничких врлина и родољубља, одговор је дат у кратком осврту „Стрељачке дружине”: „...Српска војска је у основи народна војска, с малим сталним кадром, јер финансије не дозвољавају да се држи већи кадар и са дужим роком

14 Збор стрељачке дружине, Глас Ваљева, Ваљево, 2, 13. јануар 1935.

15 Прва домаћа пушка, такозвана „кокинка”, произведена је 1880. у Војно-техничком заводу, познатијој као Тополивница у Крагујевцу. Осам година касније – 1888. прва српска пушка проглашена је за најбољу на свету.

службе. Значи да наша касарна не може потпуно спремити све способне грађане за добре војнике, већ се ово мора наставити и довршавати ван касарне. Стрељачке дружине најбоље одговарају том циљу, јер спремају добре стрелце, а то су у рату најбољи војници.”¹⁶

Све ово се потврдило у време ратова који су ускоро избили, балкански и Први светски, да су најбољи пукови српске војске били они на чијој територији су се налазиле бројне стрељачке дружине. У томе су предњачили ваљевски крај и Дринска дивизија.

Резиме

Београд је предњачио у развоју спортског стрељаштва у Србији. Организатор је 1851. првог такмичења, а 1865. формирао је прву стрељачку дружину. У унутрашњости Србије прве дружине су основане тек 1880, најпре у Ваљеву и Алексинцу, а затим 1881. у Крагујевцу и Нишу. Од самог почетка ова спортска дисциплина попримила је национално обележје, као покрет кроз који се код младих људи вршио јак патриотски утицај за одбрану народних тековина у случају рата. Због тога је српска војска имала патронат над дружинама, бринула о њиховом развоју и помагала их.

Прве информације о активностима ваљевске Стрељачке дружине налазимо тек од 1885, када је почео излазити лист „Гласоноша”, затим од 1887. у „Ваљевским новинама”, а много шире од 1889. у „Стрељачком гласнику”, органу Савеза стрељачких дружина Краљевине Србије. Дружину су основали официри Дринске дивизије и угледни грађани Ваљева. Управа је организовала разна редовна и свечана гађања, учествовало се на земаљским свечаним гађањима – првенству Србије, гостовало се у оближњим местима, Убу, Шапцу, Мионици. Приређиване су забаве. Прво веће такмичење у Ваљеву одржано је 6. октобра 1891. на војном стрелишту уз учешће стрелаца из Београда. Пивара је подигла савремено стрелиште на Илици код парка Пећина 1892. Ваљево је понудило да буде домаћин VII земаљског првенства Србије 1894, али је одбијено због лошег пута.

Ваљевска дружина од почетка овога века носи име „Бирчанин Илија”. Важила је за једну од најбољих у Србији. Имала је између 300 и 400 чланова. Сем дружина у Ваљеву, Мионици (1895) и Убу (1904), у ваљевском крају је од 1908, па до почетка 1912, формирано 48 нових дружина, углавном у селима и већим насељима. Све оне су оспособиле одличне стрелце Дринске дивизије за предстојеће балканске и Први светски рат.

Summary

Belgrade excelled in the development of sports archery in Serbia. It was the organizer of the first competition in 1851. and in 1865. it formed the first archery company. In the provinces of Serbia the first companies were not founded before 1880, first in Valjevo and Aleksinac and then in 1881. in Kragujevac and Niš. From the very beginning this sports discipline acquired the national characteristics, as a movement through which the strong

16 Стрељачке дружине, Стрељачки гласник, Београд, 1 – 2, 20. фебруар 1912.

patriotic influence was made on young people, for the defense of national heritage in the case of war. Out of that reason the Serbian army had the patronage over companies, took care of their development and supported them.

First information about the activities of the Archery company in Valjevo were not found before 1885, when journal „Glasonoša” started being published, and then from 1887. in „Valjevske novine” and much more from 1889. in „Streljački glasnik”, the body of the Association of archery companies in the Kingdom of Serbia. The companies were founded by officers of the Drina division and prominent citizens of Valjevo. The management organized various regular and formal chootings; the companies took part in National formal shootings – championship of Serbia, they gave guest performances in nearby towns – Ub, Šabac, Mionica. Parties were also organized. The first large competition in Valjevo was organized on October 6th 1891, at the military rifle range, where archers from Belgrade also took part. The brewery built a modern rifle range on Ilidža at Pećina park in 1892. Valjevo offered to be the host of the VII National championship of Serbia in 1894, but it was refused because of bad roads.

Valjevo company was named „Birčanin Ilija” from the beginning of this century. It was noted as one of the best in Serbia. It included between 300 and 400 members. Besides the companies in Valjevo, Mionica (1895) and Ub (1904), new 48 companies were founded in the region of Valjevo from 1908. until the beginning og 1912, mainly in villages and big settlements. All of them qualified excellent archers of the Drina division for the coming Balkans war and the World war I.